

Bogumiła Szurowa

Ogród leśno-botaniczny przy Szkole Leśnej Praktycznej w Siekiernie

Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach 23, 156-166

2007

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BOGUMIŁA SZUROWA*

OGRÓD LEŚNO-BOTANICZNY PRZY SZKOLE LEŚNEJ PRAKTYCZNEJ W SIEKIERNIE

Można zaryzykować stwierdzenie, że tradycja budowy ogrodu botanicznego na Kielecczyźnie liczy 178 lat. Pierwszy bowiem projekt ogrodu leśno-botanicznego pochodzi z 1829 r.¹ Planowany był przy Szkole Praktyki Niższej² w Siekiernie (gm. Bodzentyn). Pomysł zaś utworzenia tu szkoły powstał w 1825 r., po wizytacji Leśnictwa Bodzentyn przez nadleśnego naczelnego - barona [Juliusza] Brinkena, który zachwycił się położeniem i krajobrazem Siekierni.

W piśmie do Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu (dalej: KRPiS) pisał: *W czasie objazdu Lasów Górniczych przekonał się naocznie, iż Leśnictwo Bodzentyn tak ze swego położenia jako też obfitości w różne gatunki drzew, nadto innych okoliczności jakie przez wyrobkę drzewa i wypalanie węgla do fabryk górniczych przyłożyć się mogą do praktycznego okazania wszelkich szczegółów praktykującym uczniom Leśnictwa, jest najdogodniejszym do założenia w temże Szkole Leśnej Praktycznej, przeto mam zaszczyt przedstawić Komisji Rządowej, aby Szkołę Leśną Praktyczną, będącą w Lubochni, przenieść poleciła do Województwa Sando-*

* Doc. dr hab. Bogumiła Szurowa, pracownik Instytutu Archeologii i Etnologii PAN, w Zakładzie Etnologii w Warszawie

¹ W 1966 r. padła pierwsza propozycja utworzenia w Kielcach ogrodu botanicznego, która przez ówczesne władze została zbagatelizowana. Z kolejną wystąpiono w 1985 r. i po jej akceptacji przystąpiono do opracowywania założeń merytorycznych i prac projektowych, jednakże w 1989 r. transformacja polityczno-ekonomiczna przerwała prace. W 2004 r. ponownie temat został podjęty; tym razem propozycja utworzenia ogrodu botanicznego w Kielcach została przez władze miasta zaakceptowana i przystąpiono do realizacji pomysłu. Opracowywaniem projektu zajmuje się „Geopark”, przy współpracy merytorycznej Akademii Świętokrzyskiej; szerzej na ten temat: E. Czajkowska, S. Cieśliński. *Projektowany kielecki ogród botaniczny*, [w:] *Biuletyn Ogródów Botanicznych*, nr 15, Warszawa 2006

² Jest to jedna z nazw szkoły występująca w źródłach archiwalnych. Prawidłowa nazwa placówki brzmiała: Szkoła Leśna Praktyczna i była oddziałem Szkoły Specjalnej Leśnictwa w Warszawie

mierskiego Leśnictwa Bodzentyn do Siekierna, miejsca przeznaczonego na osadę dla Urzędu Leśnego³.

Powstanie szkoły w Siekiernie wiązało się zatem z likwidacją takiej placówki w Lubochenku (gm. Lubochnia, pow. rawski). Zgodę na jej przeniesienie i budowę odpowiedniego obiektu w Siekiernie, Wydział Leśny wyraził 13 maja 1826 r. Nadzór nad całością założenia – szkoły i ogrodu botanicznego przy niej – powierzono profesorowi Szkoły Praktyki Niższej Wiktorowi Kozłowskiemu⁴. Kompleks szkolno-ogrodowy postanowiono zlokalizować na gruntach wójtostwa we wsi Siekierno⁵ i częściowo na gruntach chłopskich, co wymagało przeniesienia kilku zagród włościańskich na inne miejsce⁶.

Wybrany teren jest niezwykle malowniczy, łagodnie ukształtowany, pocięty parowami, z płynącą u stóp wzniesienia rzeką Świśliną, na której w początkach XIX w. spiętrzone wodę dla młyna wodnego widocznego na planie wsi z 1829 r.⁷ Podówczas znaczną część obszaru stanowiły grunty orne, łąki i ogrody warzywne należące do wójtostwa i włościan Siekierna, resztę zajmowały tereny leśne Leśnictwa Bodzentyn.

Projekt obejmował budowę siedziby dla administracji Urzędu Leśnego Bodzentyn, szkoły, niezbędnych zabudowań gospodarczych oraz założenie ogrodu leśno-botanicznego.

Wykonawstwo prac budowlanych zlecono „dzierżawcy dóbr rządowych Wzdół i entreprenowi” (przedsiębiorcy) Michałowi Mikułowskiemu, a kalkulację kosztów Wilhelmowi Gierszowi, asesorowi budowniczego województwa krakowskiego.

³ Do czasu wybudowania szkoły w Siekiernie, uczniowie mieli użytkować budynek należący do wójtostwa w tej wsi; Archiwum Państwowe w Radomiu (dalej: APR), Zarząd Dóbr Państwowych (dalej: ZDP), sygn. 16135, Akta t.s. Szkoły Leśnej Praktycznej w Leśnictwie Bodzentyn, 1825-1837, nlb

⁴ Pierwotnie, jako projektanta budynków, Brinken wskazywał „budowniczego Schütze”, ale nazwisko to nie pojawia się w realizacji planu; tamże. Najprawdopodobniej chodziło o Fryderyka Adolfa de Schütze, pełniącego w latach 1826-1851 funkcję budowniczego KRPIŚ; S. Łoza, *Słownik architektów i budowniczych Polaków oraz cudzoziemców w Polsce pracujących*, Warszawa 1930, s. 305

⁵ Siekierno. Wieś genezą sięgająca średniowiecza, do 1789 r. stanowiła własność biskupstwa krakowskiego, następnie weszła w skład dóbr rządowych. Do czasu jej urzędzenia w 1858 r. reprezentowała typ wsi ulicowo-placowy i niwowy układ pól; po urzędzeniu – rzędówkę jednopasmową; szerzej: B. Szuruwa, *Przemiany osadnictwa wiejskiego na Kielecczyźnie w dobie przeduwłaszczeniowej. Zmiany układu przestrzennego wsi*, Kielce 1995 oraz teżże: *Zmiany układu przestrzennego wsi kieleckiej od połowy XIII do połowy XX wieku*, Kielce 1998

⁶ Po wizytacji komisarza ekonomicznego z ramienia KRPIŚ w raporcie zapisano: *wypada przy uskutecznieniu tego projektu (ogrodu leśno-botanicznego – B. Sz.) kasować cztery nędzne chałupy, które blisko posesy stoją, a bez żadnej są wartości. [...] Pan Drake twierdzi, że dosyć ma pustek gdzie potrafi ulokować tych czterech gospodarzy. Na przeniesienie budynków chłopci mieli otrzymać po 300 złp oraz bezpłatnie drewno z lasów państwowych na podwaliny i krokwie; APR, ZDP, sygn. 16135, op., cit.*

⁷ Młyn ten oraz leśniczówka widnieją na Karcie Topograficznej Królestwa Polskiego (Mapa Kwatermistrzostwa W.P.) z 1839 r., Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, zbiory kartograficzne. Nie wymieniają go natomiast rejestry zbiorcze ekonomii Bodzentyn z 1827 r. i 1858 r.; APR, ZDP, sygn. 5608, 1827 r.; sygn. 5613, 1858 r.

Wstępny projekt obiektu (z listopada 1825 r.), mającego pomieścić szkołę i urząd leśnictwa, przewidywał budynek na rzucie wydłużonego prostokąta, z sienią na osi, przeciętą korytarzem ciągnącym się na całej jego długości⁸. Po obu stronach sieni, w trakcie frontowym i tylnym, znajdować się miało po sześć sal (łącznie 12). Wobec zastrzeżeń, co do wielkości budynku, ostatecznie nie wiadomo jak duży obiekt postawiono i ile miał pomieścić.

Początkowo budynek szkoły planowano wznieść z drewna, ale ostatecznie postawiono murowany, kryty gontem. Dla zwiększenia trwałości dachy wszystkich budynków zamierzano pokostować.

W lutym 1828 r. prace budowlane zostały zakończone a budynki przekazane do zagospodarowania⁹. W skład zespołu, oprócz szkoły, wchodziły obiekty gospodarcze (stajnia, obora z wozownią pod jednym dachem, stodoła oraz studnia). Na dziedzińcu szkoły miał też stanąć *stół z konduktorem*, czyli piorunochronem¹⁰, służący do szkolenia uczniów w zakresie oceniania odległości i wysokości drzew „na oko”.

W 1828 r. szkoła kształciła 12 praktykantów, czyli uczniów¹¹. Do jej wyposażenia zakupiono¹²: *jedną szafę na akta, 12 stolików, 12 stołków, 12 łózek, jedną tablicę do rachunków wraz z trójnogiem, jeden cyrkiel żelazny do tablicy, 2 bucherty z kratami drucianymi i pokostowaniem, 200 palików z blachami cynkowymi i pikutowane i z liczbami do oznaczenia gatunków drzew w ogrodzie leśno-botanicznym, taki (taczki) do ogrodu z żelaznymi kółkami, jeden model pieca smolarskiego, jeden model pieca sadzowego, stopę sześcienną wewnątrz z różnymi sześcianami, krzyż do mierzenia górnej średnicy drzew stojących, celownik ze sznurem 5 prętowym do zakładania miejsc próbnych*. Koszt tego wyposażenia wynosił 517,20 zł.

Dla Urzędu Leśnego nabyto dwie szafy (na akta Urzędu Leśnego i akta Górnictwa i Hutnictwa), 3 stoły do kancelarii, 5 *kałamarzy drewnianych wraz z piaseczniczkami i podkładkami* (każdy po 3 zł), 12 stołków do kancelarii i jedną skrzynię *na skład*. Za to wyposażenie zapłacono 234 zł.

W tym samym roku (1828), planowano wytyczanie ogrodu leśno-botanicznego. Jego projekt zlecono nadleśnemu Leśnictwa Bodzentyń - panu Ju-

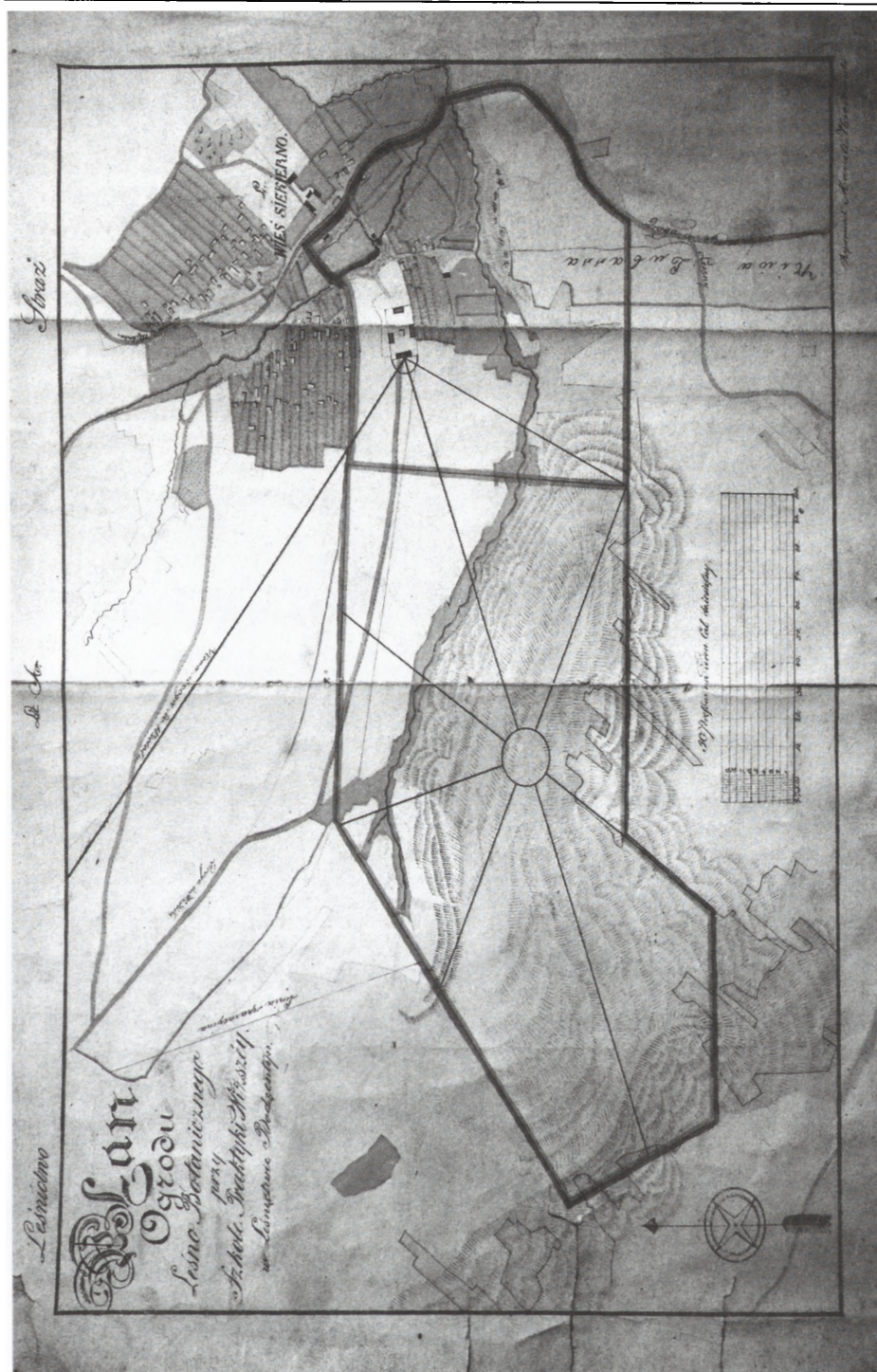
⁸ Jest to szkic naniesiony na piśmie Brinkena, z 7 listopada 1825 r., skierowanego do nadleśnego naczelnego przy KRPiS i dotyczącego budowy szkoły w Siekiernie; APR, ZDP, sygn. 16135, op. cit.

⁹ Koszt budowy wyniósł 25 447 złp 18 gr; przekraczając pierwotny kosztorys opiewający na kwotę 22 432 złp 23,5 grosza. Obejmował on budowę domu mieszkalnego, domu i szkoły dla uczniów, zabudowań gospodarczych oraz ogrodzenie płotem sztachetowym; Umowę spisano 6 marca 1827 r. w Radomiu, z terminem wykonania 1 listopada 1827 r. Odbiór prac nastąpił w lutym 1828 r.; tamże

¹⁰ Funkcja piorunochronu była wtórna, bowiem był to *stół do uprawiania okomiaru, sprawdzania dendrometrów i zarazem konduktora*; tamże

¹¹ W końcu XIX w. odnotowana jest tylko jedna niższa szkoła leśna, która istniała w Drewnicy pod Warszawą; kształcono w niej służbę leśną niższego szczebla; [w:] *Opisanie ziem zamieszkałych przez Polaków*, pod red. Edwarda Nicza, t. II, Warszawa 1905, s. 281, 282

¹² Wyposażenie szkoły w Siekiernie w części pochodziło z depozytu Szkoły Leśnej Teoretycznej w Warszawie, w części nabyte zostało ze środków otrzymanych z KRPiS; APR, ZDP, sygn. 16135, op. cit.

1. II. Plan ogrodu

sti, który - jako służbowe - użytkował grunty wójtostwa w Siekiernie (około 80 morgów). Jednakże w marcu tegoż roku Justi zmarł, a Brinken wykonanie projektu ogrodu polecił, wspomnianemu już, Wiktorowi Kozłowskiemu. Ten jednak - już w trakcie działania szkoły - wystąpił z propozycją przeniesienia jej do Szydłowca, a zamiast wydawać pieniądze na nowy ogród w Siekiernie, zając się już istniejącym przy Urzędzie Leśnym w Szydłowcu. W piśmie do Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu dość ostro skrytykował wybór miejsca pod ogród botaniczny: *...nadto miejsce na posadę i na ogród przyległy w najniestosowniejszym miejscu położeniu obranem zostało, przez co ogród będzie na zawsze pozbawiony widoków, a na które przy zakładaniu pierwszy wzgląd mieć należy, podług zasad ogrodniczych w Europie przyjętych. Położenie ogrodu leśno-botanicznego w Siekiernie, pobliskie będąc okolicom najbardziej górzystym w Królestwie Polskim, przyczynia się wiele do oziębienia klimatu, a które jak wiadomo, nie jest bardzo sprzyjające do hodowania drzew egzotycznych.* W uzasadnieniu pisał, iż w Szydłowcu *...znajduje się ogród od dawna założony, murem obwiedziony i zawierający wiele gatunków drzew i krzewów, tak krajowych jako i zagranicznych i nadto tamże zamek stary, który małym kosztem wyreperowany, służyć mógłby zarazem na koszary dla Jpp Praktykantów i na pomieszczenia tak gabinetu i biblioteki*¹³. Obliczył też, że plantowanie, ogrodzenie, porządkowanie ogrodu w Siekiernie może kosztować nawet 100 000 zł. Pismem tym naraził się nadleśnemu naczelnemu Brinkenowi (autorowi pomysłu) z Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu, który polecił realizować rządowe ustalenia, nawet jeśli ogród będzie kosztował 100 000 złotych¹⁴.

W czerwcu 1828 r. Wiktor Kozłowski przystąpił do prac projektowych, które - wraz z szczegółowym opisem - ukończył w marcu 1829 r. Fazy projektu (plan A i B)¹⁵ ogrodu leśno-botanicznego w skali 1:5000, wyrysował Marceli Nowodworski.

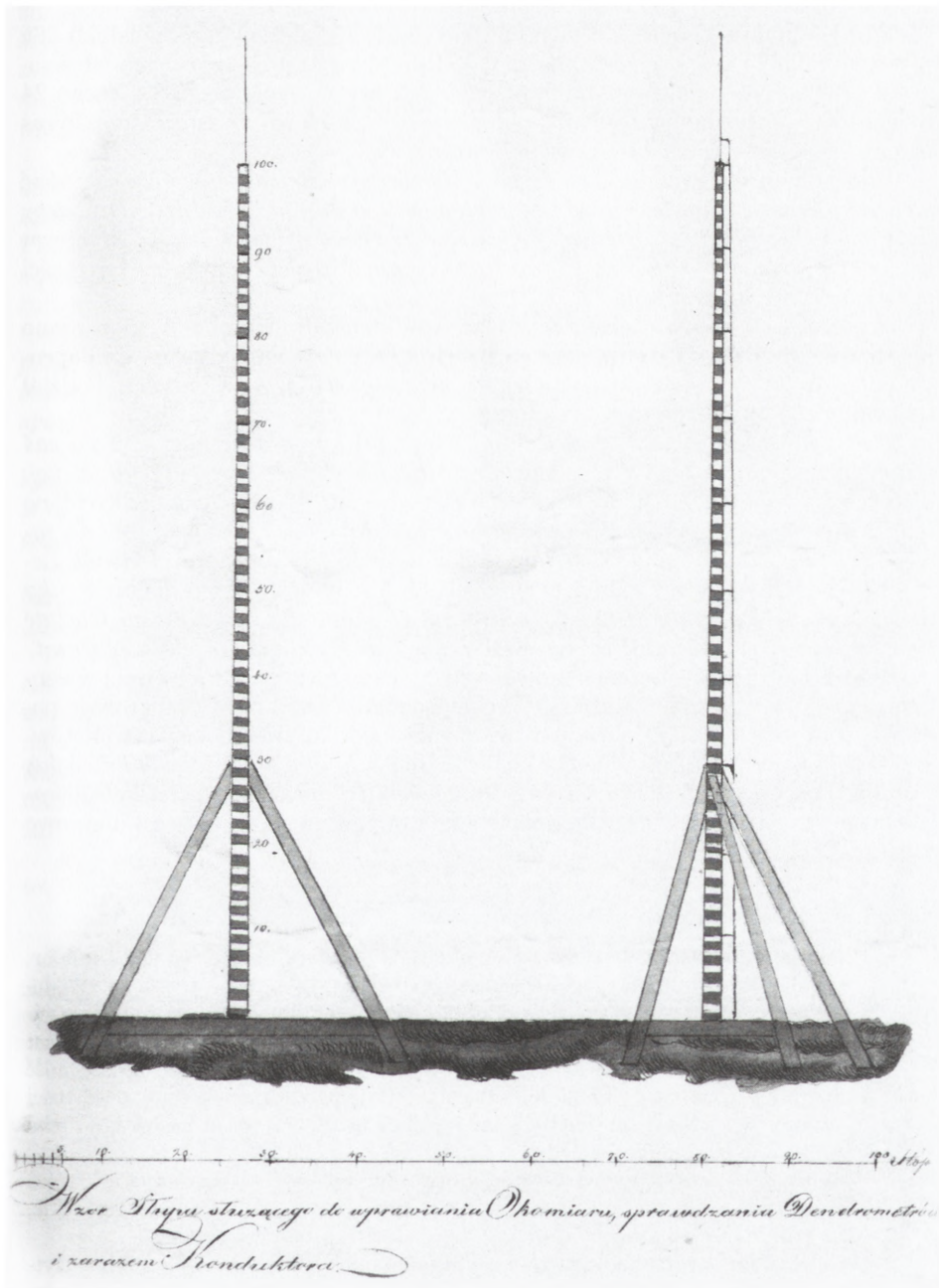
Projekt ogrodu obejmował założenie przestrzenne, koszt przeniesienia zabudowań chłopskich znajdujących się w granicach planowanego ogrodu, wysokość i koszty robocizny przy realizacji i utrzymaniu ogrodu¹⁶. Zawierał także wykaz budowli, które według W. Kozłowskiego były niezbędne dla celów dydaktycznych, oraz opis typów ogrodzeń całości założenia. Zaproponował też, aby do prac nająć chłopów wsi Siekierno, którzy w ramach pańszczyzny wykonaliby planowane roboty oraz postulował, aby do pielęgnacji ogrodu wyznaczyć stałą pańszczyzną. Kwestię te należało uzgodnić z Wydziałem Górnictwa Krajowego, ponieważ

¹³ Tamże

¹⁴ W piśmie do Urzędu Leśnego Bodzentyn Brinken zaznaczył, że W. Kozłowski *odebrał polecenie wykonania rozkazu, nie zaś do czynienia nowych projektów*, sugerował też udzielenie mu nagany; tamże

¹⁵ Plan A przedstawia stan zastany, z aktualną zabudową wiejską; plan B - po jej usunięciu. W obu przypadkach kształt założenia szkolno-ogrodowego ma taką samą wielkość i kształt. Jego wschodnia część przeznaczona była pod ogród botaniczny i budynki szkolne, zachodnia - na zwierzyńiec; APR, Plany Guberni Radomskiej, sygn. 661, 1829 r.

¹⁶ W. Kozłowski obliczył, że potrzeba 1184 dni ciągłych po 24 gr za dniówkę i 859 dni pieszych po 12 gr; razem 1290 złp 24 grosze. Brinken proponował co roku wyasygnować na ten cel 2000 zł z *funduszu budowli leśnych*; APR, ZDP, sygn. 16135, op., cit.

2. II. Wzór słupa pomiarowego

chłopi z Siekierna - wsi rządowej - odrabiali pańszczyznę do wielkiego pieca w Mostkach¹⁷.

Założenie projektowe ogrodu leśno-botanicznego obejmowało *ogród właściwy ze szkółką, tak drzewną jako i nasienną* (arboretum) oraz *zwierzyniec*.

Powierzchnia pierwszego z nich miała wynosić 45 morgów nowopolskich 265 prętów (około 25 ha), w tym 28 morgów 171 prętów gruntów zabranych właścicielom¹⁸. Zwierzyniec miał liczyć 99 morgów 242 pręty (około 56 ha), z czego 24 morgi 153,5 pręta stanowiły grunty chłopskie (wsi Siekierno i Leśna)¹⁹, resztę zaś tereny leśne należące do leśnictwa w Bodzentynie.

Projekt przewidywał, że *...w ogrodzie właściwym drzewa i krzewy umieścić wypada w guście angielskim, to jest w klomby i podług układu Linneusza, żeby każdy klomb osobną klasę drzew i krzewów zawierał. W ogrodzie szkółkowym przestrzeń podzielona będzie na kwadraty i linie*. Na planie granica tej części ogrodu zaznaczona jest linią.

Na działce dawnego wójtostwa, w układzie luźnego czworoboku, naniesiono planowane budynki. Od największego z nich (szkoła?) w liniach prostych poprowadzono drogi, znajdujące kontynuację w ciągach pieszych w zwierzyncu. Podział na kwatery i klomby nie został zaznaczony.

Zwierzyniec, ...będzie pocięty liniami i trybami jak plan wskazuje. Pola zaś leżące w zwierzyncu służyć mogą do przesadzania drzew, ze szkółki drzewnej, albo zapuszczone być mogą na pastwiska dla zwierząt. W projekcie podkreślono też, że *Zwierzyniec tak małej przestrzeni nie ma służyć do hodowania raz na zawsze zwierząt szlacheckich, ale tylko do pomnożenia zwierzostanu w lasach Leśnictwa Bodzentyn*, w związku z czym postulowano budowę domu dla *zwiernika czyli posadę dla strażnika leśnego, albowiem strażnik etatowy zarazem trudnić się może i dozorem Zwierzynca*, a także *...szopy na skład żywności dla zwierząt*.

Również ta część planu potraktowana jest schematycznie. Mniej więcej w centrum zwierzynca wyznaczono okrąg, prawdopodobnie szlak pieszy, od którego poprowadzono siedem dróg, dzielących zwierzyniec na kilka wieloboków i trójkątów.

Ogród leśno-botaniczny nie tylko służyć miał *...hodowaniu drzew i krzewów, ale nadto do doświadczeń praktycznych leśnych, tyjących się wszelkich wyrobów*, w związku z czym miały mu towarzyszyć odpowiednie obiekty szkoleniowe oraz urządzenia.

¹⁷ Pańszczyzna wsi rządowych wykorzystywana była według potrzeb danych dóbr; wiele z nich odrabiało ją w „fabrykach żelaznych”, których dozorcstwem znajdowało się w Suchedniowie. W. Kozłowski proponował, aby chłopi z Bronkowic zastąpili właścian z Siekierna w pracach przy wielkim piecu w Mostkach, natomiast Leśnictwo Bodzentyn płaciłoby Wydziałowi Górnictwa Krajowego należność z tytułu pańszczyzny z Siekierna (razem 3227 dni pańszczyzny pieszej, o wartości 1290,24 zł). Kwestię tę między sobą uzgodnić miały – Wydział Lasów i Wydział Górnictwa Krajowego; tamże

¹⁸ Są to gleby brunatne wytworzone z utworów lessowych i lessowe, stanowiące część klina sandomiersko-opatowskiego, wcinającego się w Góry Świętokrzyskie, na którym już we wczesnym średniowieczu kwitło osadnictwo rolnicze

¹⁹ Chłopi z Siekierna mieli otrzymać grunty zamienne (50 morgów 83 pręty), z użytków Urzędu Leśnego, natomiast ze wsi Leśna – „odpadki z lasu /.../ przy Zwierzyncu”; APR, ZDP, sygn. 16135, op. cit.

Jednym z głównych budynków – poza szkołą – był murowany obiekt z przeznaczeniem na gabinet botaniczny, zoologiczny, mineralogiczny i myśliwski czyli łowiecki, równocześnie pełniący funkcję biblioteki. Kolejnym – był dom dla nadleśnego, mieszczący również kuchnię ...*dla panów praktykantów, której w teraźniejszych koszarach leśnych przepomniano zamieścić. W domu tym projektowanym umieścić wypada szklarnię zimną do hodowania drzew egzotycznych, a które być mogą w naszym kraju aklimatyzowane.* Zamierzano też postawić dom dla ogrodnika oraz dla strażnika leśnego.

W projektowanym założeniu miał się znaleźć także piec smolarski i dom dla smolarza; ...*piec sadzowy, razem z domem dla majstra tejże profesji, jeśli Rząd zakaże przywozu sadzy z zagranicy, wyrób sadzy znaczny przychód obiecuje. Planowano też ...piec do tlenia węgla na małą skalę z żelaza lanego i zarazem z płaszczem, a jeszcze lepiej jak Sylwan (czasopismo – B. Sz.) wskazuje, z aparatem dla odciągania kwasu drzewnego i smoły oraz dom do warzenia potażu, wraz ze wszelkimi aparatami i piecem do caleinowania; w tutejszym Leśnictwie praktykuje się wydzierżawienie popiołów kominowych czyli domowych, a zatem bez niszczenia lasów; corocznie z popiołów domowych zysk dla Rządu może być spodziewany.*

W obrębie ogrodu stanąć miała też suszarnia ogniowa i słoneczna do wydobywania nasion z szyszek drzew iglastych²⁰, tartak - *ponieważ dwa strumienie w ogrodzie się łączą i spadek tychże jest wielki oraz piec dziegielowy, strzelnica, stół do próby dendrometrów oraz służący mogący za konduktora.*

Projekt Wiktora Kozłowskiego przewidywał zabezpieczenie ogrodu leśno-botanicznego żerdziami (od strony wsi), rowami i żywopłotami (od pól), natomiast „Zwierzyniec” – *stłupami i okraglakami.*

Ogród leśno-botaniczny wymagał sporych nakładów finansowych oraz robocizny. O wykorzystaniu pańszczyzny miejscowych włościan do prac w ogrodzie wspomniałam już wcześniej. Oprócz tego co roku na utrzymanie szkoły niezbędna była pewna kwota²¹, jednakże dokumenty archiwalne jej nie wymieniają. Profesor W. Kozłowski zgłosił także potrzebę zakupu 100 książek niezbędnych do nauki o drzewach i krzewach, które – jak wynika z protokołu zdawczego – zostały zakupione.

W połowie 1832 r. Szkołę Praktyki Niższej w Leśnictwie Bodzentyn zamknięto. Inwentarz szkoły należało przekazać do biura KRPiS w Warszawie. Składał

²⁰ Nasiona pozyskiwano w sposób tradycyjny, susząc szyszki na piecach lub na słońcu. W 1855 r. planowano zainstalowanie suszarni bębnowej, zapobiegającej uszkodzeniu nasion w czasie suszenia *domowym sposobem: Jest to bębenek z cienkich pręcików, w kształcie walca obracającego się poziomo na osi leżącej na dwóch sztalugach i bębenek ten tak przy piecu jako i przed kominkiem wygodnie umieszczony być może, z którego wyluskujące się nasienie opada na płótno niżej bębienka zawieszony; APR, ZDP, sygn. 16114, Akta t.s. upraw nadzwyczajnych Leśnictwa Bodzentyn, 1850-1861, nlb.*

²¹ W 1830 r. do obsługi szkoły (sprzątanie, palenie w piecach, noszenie wody do mycia) zatrudniono stróża *do koszar leśnych przy szkole tutejszej; złożoną przez niego przysięgę podpisał W. Kozłowski, 12. praktykantów i – krzyżkami – on sam; APR, ZDP, sygn. 16135, op. cit.*

się on z ...książek, obrazów i rysunków, narzędzi, modeli, sprzętów leśnych i mobilii²². Książki i pomoce naukowe w postaci obrazów i rysunków oraz narzędzia matematyczne polecono, aby je Urząd Leśny w Bodzentynie ...dobrze upakowawszy, najętą furą pod dozorem jednego strażnika do Warszawy Nadleśnemu Naczelnemu odesłał, a resztę do inwentarza Leśnictwa zapisał. W skład „reszty” wchodziły modele, „sprzęta leśne” i „mobilia”.

Reasumując, szkoła w Leśnictwie Bodzentyn działała około 6 lat. Nie wiadomo ilu uczniów i o jakich kwalifikacjach wypuściła²³.

Źródła archiwalne nie informują o dalszych losach ogrodu leśno-botanicznego. Prawdopodobnie jego realizacja nie wyszła poza fazę projektu, ponieważ w danych z urzędzenia²⁴ wsi w połowie XIX w. jego gruntów się nie wymienia²⁵. Nie zachował się on także w miejscowej tradycji.

Obecnie część obszaru planowanego założenia szkolno-ogrodowego zajmuje leśniczówka obrębu Siekierno²⁶, budynki gospodarcze i sad. Z dawnych zabudowań szkoły żadne się nie zachowało²⁷. Znaczna część arealów na zachód od leśniczówki porośnięta jest drzewami, w tym pięknymi okazami starodrzewu, ale żadnego z nich nie można wiązać z ewentualnym ogrodem leśno-botanicznym²⁸.

²² Wśród książek wymieniono 100 numerów czasopisma „Sylwan” (z lat 1822-1828), 100 książek botanicznych, dwie książki: *Opisanie drzew i krzewów leśnych* i 23 książki w języku francuskim i niemieckim (podano tytuły); z obrazów – *osiem Obrazów olejnych wystawiających uprawę naturalną lasu sosnowego*, *Mapę wydmów piaszczystych Sękocińskich*, a z „narzędzi” – m.in. busołą dużą, łańcuch miary nowopolskiej, etalin do łańcucha, celownik ze sznurem pięciopretowym do zakładania miejsc próbnych, 5 dendrometrów; ze sprzętów leśnych – 2 *buberty z kratami drucianymi*, 200 *palików z tablicami cynkowymi do ogrodu*, 6 *tacek do ogrodu*, modele – pieca smolarskiego, pieca sadzowego i model stopy sześcienniej, a „z mobilii” – szafę na akta, 12 stolików, 12 łóżek, 12 stołków, tablicę ze sztaluga. Wykaz ten 2.08.1832 r. osobiście sporządził nadleśny naczelny Brinken; tamże

²³ Najprawdopodobniej byli to: podleśny straży, strażnik obrębu, strzelec, strzelec obrębu, sązniaż; APR, ZDP, sygn. 16106, Akta t.s. urzędzenia Leśnictwa Bodzentyn w guberni sandomierskiej, 1827-1868, nlb. Na praktykę do Leśnictwa Bodzentyn w Siekiernie kierowani byli absolwenci wyższych szkół leśnych. W 1849 r. „Lista kondukt urzędników i oficjalistów leśnych” wymienia praktykanta z Warszawy – Tadeusza Jachałowskiego, „szlachcica bezziemnego”, który ukończył Instytut Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Marymoncie; APR, ZDP, sygn. 16107, Akta t. s. zwiedzenia Leśnictwa Bodzentyn w guberni sandomierskiej, 1832-1861, s. 298

²⁴ Urządzenie wsi związane było z czynszowaniem chłopów i polegało na scalaniu gruntów i przestrzennej przebudowie wsi; szerzej: B. Szurowa, *Przemiany osadnictwa*, op. cit.

²⁵ APR, ZDP, sygn. 5613, Rejestr zbiorowy ekonomii Bodzentyn, 1858 r., nlb.

²⁶ Pełna nazwa brzmi: Nadleśnictwo Suchedniów; Obręb Siekierno; Leśnictwo Sie-radowice

²⁷ Leśniczówka prawdopodobnie wybudowana została w okresie międzywojennym, zabudowania gospodarcze – po 1945 r.; informacje pozyskano w Nadleśnictwie Suchedniów

²⁸ Według informacji uzyskanej w Zarządzie Świętokrzyskich i Nadnidziańskich Parków Krajobrazowych w Kielcach, najstarsze z tych drzew nie przekraczają stu lat

Istnienie Szkoły Leśnej Praktycznej w Siekiernie i zasługi jej założyciela – profesora Wiktora Kozłowskiego - upamiętnia obelisk usytuowany na terenie dawnego zespołu szkolnego²⁹.

²⁹ Na bloku z czerwonego piaskowca umieszczony jest napis: *Pamięci Szkoły Leśnej Praktycznej Oddziału Szkoły Szczególnej Leśnictwa w Warszawie istniejącej tu w Siekiernie od 1826 do 1831 r. i prof. Wiktora Kozłowskiego jej kierownika w latach 1828-1831, gorącego patrioty, zastrzonego leśnika i badacza przyrody. Polskie Towarzystwo Leśne, 1968*

THE WOODLAND AND BOTANICAL GARDEN
AT THE SIEKIERNO PRACTICAL FORESTRY SCHOOL

The author, on the basis of archival data, presents the course of organisation of the Practical Forestry School at Siekierno as well as the design for a woodland and botanical garden thereat. The idea for the establishment of the Siekierno School originated in 1825 and was connected to the dissolution of a similar institution at Lubochenek (Rawa District). Design works as well as the supervision of the project implementation (both the school and the garden) were entrusted to a professor of the Lower Practical School, Wiktor Kozłowski. The designs for the school and administration complex, including the school building, the buildings for the Forestry Office administration at Bodzentyn and the necessary auxiliary buildings were completed late in 1825, while implementation works terminated early in 1828. By the end of this year, Prof. Kozłowski developed a spatial design for the woodland and botanical garden, complete with a detailed description and two plans. The design provided for an English-style garden and a hunting ground. The author discussed the spatial design of both garden parts, their projected uses as well as problems related to project implementation (the necessity of removing a few village homesteads included). The plans also covered teaching facilities (the botanical, zoological, mineralogical and hunting rooms, complete with a library), as well as hands-on training facilities such as a wood tar furnace and the like. In 1832, the School ceased to operate, and the development of the woodland and botanical garden probably never went beyond its design phase. The existence of the Practical Forestry School at Siekierno and the services of its founder, Prof. Wiktor Kozłowski, are commemorated by an obelisk situated on the premises of the former school complex.